

OPINIA

națională

Revistă săptămânală de informație, opinie și idei de larg interes național, editată de FUNDAȚIA "ROMÂNIA DE MÂINE"

ENCICLOPEDIA

PERFORMANȚELOR ROMÂNEȘTI ÎN SECOLUL XX

Consiliul de conducere al Fundației "România de Măine" și Senatul Universității "Spiru Haret", în ședința comună din 12 decembrie 1994, au dat o deosebită apreciere și au hotărât să susțină inițiativa scriitorului PAUL ANGHEL

O LUCRARE MONUMENTALĂ

Cuvânt rostit de
prof. univ. dr. AURELIAN BONDREA,
președintele Fundației "România de Măine"

Fundația "România de Măine" s-a născut din încrederea pe care o nutrim în destinul poporului român, din prețuirea pentru forța lui de rezistență, de creație, de afirmare. De aceea, înțelegem ca întreaga activitate a Fundației noastre să stea sub semnul creației durabile, de mare anvergură, cu caracter apolitic și de non-profit, înfăptuită în domeniul culturii, științei și învățământului. Totalitatea obiectivelor ce ni le-am propus, întreaga noastră structură organizatorică, eforturile noastre de zi cu zi sunt consacrate în întregime acestui scop.

Dintr-o asemenea perspectivă am adoptat inițiativa alcătuirii **Enciclopediei performanțelor românești în secolul XX** ca pe un veritabil simbol al Fundației. Ea este concepută ca o lucrare științifică și culturală monumentală, o sinteză de largă anvergură, menită să probeze prin timp vocația creatoare a românilor, eforturile lor pentru desăvârșirea unității naționale în

spirit, ca și în crearea unei autentice civilizații românești. Pentru aceasta, **Enciclopedia performanțelor românești în secolul XX** va fi o lucrare strict obiectivă, străină oricărei influențe politice, conjuncturi internaționale, un bilanț, dar și o imagine a conștiinței de sine a românilor la răscrucea a două milenii.

De aceea, sub raportul tematicii incluse în proiectul acestei lucrări vă asigur că nu există nici o omisiune. Domnul Paul Anghel, consilier pentru activitatea culturală și editorială a Fundației "România de Măine", a avut grijă să facă o oglindire a tuturor temelor. Au fost prezentate aici o serie de capitole, pornindu-se de la forțele de care dispune Fundația prin consiliile sale științifice și prin membrii acestor consilii. Urmează ca lista în totalitatea ei să fie definitivată și pusă în aplicare.

Doresc să vă spun că această lucrare presupune investiții foarte mari. Pentru anul 1995 ne-am pro-

pus să alocăm acestei lucrări 100 de milioane lei, prevăzând ca pentru următorii 4 ani să alocăm o jumătate de miliard de lei. Nu mai vorbesc că editarea acestei lucrări și a altora care fac parte din planul de cercetare al Fundației presupune dotarea tipografiei noastre cu o sumă în jur de un miliard lei. Asemenea lucrări sunt foarte pretențioase și cer mijloace dintre cele mai moderne și de mare finețe. Deja pentru anul 1995, ați văzut în planul editorial, ne-am propus să finalizăm mai multe fascicule. Am fi bucuroși dacă din toate celelalte capitole care fac parte din această listă s-ar materializa cât mai multe. Unele sunt proiectate pentru anul 1996, altele pentru 1997 și 1998. În tot cazul, ne gândim ca în 2 ani de zile - anii 1998 și 1999 - să edităm câteva volume; până atunci realizăm aceste fascicule, iar în 1998 și 1999, volumele.

Am fi bucuroși dacă și ceea ce revine ministerelor anunțate aici, s-ar efectua la timp. În orice caz, elaborarea și editarea volumelor ce revin Fundației "România de Măine" se realizează independent de cele ce aparțin altor instituții, respectiv ministere.

În paginile 2 - 3:

Scrisoarea - proiect

și cuvântul scriitorului Paul Anghel

CONSTITUȚIA ȘI SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ ÎN TRANZIȚIE

**Simpozionul organizat
de Institutul de Științe Juridice
al Fundației "România de Măine"**

Așa cum am mai anunțat, joi, 15 decembrie 1994, s-au desfășurat lucrările Simpozionului cu titlul de mai sus. Au participat cadre didactice și studenți ai Universității "Spiru Haret", invi-

tați.

Deschizând lucrările acestei prestigioase manifestări științifice, prof. univ. dr. Aurelian Bondrea, președintele Fundației "România de Măine", a spus:

*Îmi face o deosebită plăcere să deschid lucrările Simpozionului cu tema **Constituția și societatea românească în tranziție**.*

Vă rog să-mi permiteți să salut prezența la această manifestare științifică, organizată de Institutul de Științe Juridice din cadrul Fundației, a personalităților de seamă din domeniul justiției românești, ca și a celorlalți participanți, care au onorat invitația Fundației "România de Măine".

Este o împrejurare fericită faptul că la acest Simpozion vor prezenta comunicări specialiști recunoscuți care au participat direct la elaborarea Constituției, legea fundamentală a României, și care au, în același timp, calitatea de judecători ai Curții Constituționale, chemată să apere constituționalitatea întregii legislații românești.

Personal apreciez că aprobarea Constituției prin referendum de către întregul popor este evenimentul politic cel mai important care s-a petrecut în viața societății românești după evenimentele din decembrie 1989.

Subliniez, în acest context, că Fundația "România de Măine" a militat și militează pentru ca legile cele mai importante, cu consecințe hotărâtoare pentru soarta națiunii române, să fie aprobate prin referendum, forma cea mai înaltă de manifestare a democrației.

Permiteți-mi să dau cuvântul domnului academician Vasile Gionea, în dubla calitate a domniei sale, de președinte al Curții Constituționale a României și de director general al Institutului de Științe Juridice din cadrul Fundației.

Deciziile și Hotărârile Curții Constituționale a României și efectele lor

Prof. univ. dr. VASILE GIONEA,
președintele Curții Constituționale,
director general al Institutului de Științe Juridice
din cadrul Fundației

I. În conformitate cu art. 13 din Legea nr. 47/1992, Curtea Constituțională pronunță decizii, hotărâri și emite avize.

A. Deciziile se adoptă în patru cazuri:

a) asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea lor. În acest caz, competența de a sesiza Curtea Constituțională revine, în exclusivitate, Președintelui României, Guvernului, Curții Supreme de Justiție, Președintelui Camerei Deputaților, Președintelui Senatului, unui grup de 50 deputați sau de 25 senatori;

b) asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia din președinții celor două Ca-

mere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 senatori;

c) asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești, privind neconstituționalitatea legilor și a ordonanțelor guvernamentale;

d) asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic.

B. Hotărârile se adoptă de asemenea, în patru cazuri, în care:

a) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului;

(Continuare în pag. 5)

LA
MULȚI
ANI
1995!

CONSILIUL
DE CONDUCERE
AL FUNDAȚIEI
"ROMÂNIA DE MÂINE",
SENATUL UNIVERSITĂȚII
"SPIRU HARET"

urează profesorilor și studenților
Universității,
tuturor prietenilor și susținătorilor
Fundației,
precum și colaboratorilor și cititorilor
revistei
"Opinia națională",

ANUL NOU CU SĂNĂTATE, PUTERE
DE MUNCĂ ȘI NOI SUCESE ÎN
ACTIVITATEA PROFESIONALĂ,
ÎMPLINIRI ȘI SATISFAȚII ÎN SLU-
JIREA INTERESELOR FUNDAMEN-
TALE ALE ROMÂNIEI, BUCURII ȘI
PROSPERITATE ÎN FAMILIE!

ENCICLOPEDIA PERFORMANȚELOR ROMÂNEȘTI ÎN SECOLUL XX

Scrisoarea - proiect

adresată de inițiatorul Enciclopediei
unor instituții de stat, foruri științifice, de
cultură, artă, sport ș.a., precum și
personalităților din diferite domenii ale spiritu-
alității românești

Am plăcerea de a supune atenției Dumneavoastră această Scrisoare-proiect, a cărei motivație o veți deduce din cele ce urmează.

Sunt nevoit să vă reamintesc, la mijlocul acestui an, 1994, că secolul al XX-lea expiră curând. Puțini dintre oamenii de cultură, care au luat în piept acest secol, formându-se între bornele lui, vor avea norocul să contemple retrospectiv, din secolul al XXI-lea, această unitate de timp încheiată, împinsă la pasivul istoriei. Viitorului îi va lipsi astfel, în chip fatal, un document de preț pentru o justă cântărire retrospectivă: propria judecată de valoare a contemporanilor secolului abia scurs. Nu ne referim la memorialistică și la jurnalele de creație și idei pe care, în mod sigur, unii dintre contemporanii noștri le-au ținut sau le țin. Avem în vedere o evaluare a performanțelor din câmpul câtorva discipline, esențiale pentru progresul societății românești în acest secol, evaluare care să emane exclusiv de la cei direct implicați, cititori de școli și curente științifice, culturale, literare sau discipoli ai unor personalități cu un rol fundamental în îndrumarea cunoașterii la noi.

Pornesc, în definierea acestei necesități imperative, de la câteva constatări pe care vi le înșir pe scurt:

■ secolul al XX-lea, peste tragediile care au zguduit întreaga lume, deci și pe noi, ni se pare a fi un secol al performanțelor pentru români, pe tărâmul progresului propriu și al progresului general;

■ în secolul al XX-lea, românii lucrează, pentru întâia oară, sub specia monumentalului și cu măsura monumentalului, precum italienii și spaniolii în secolul al XVI-lea, francezii în secolul al XVIII-lea, germanii și rușii în secolul al XIX-lea, ilustrându-se masiv în domenii esențiale pentru progresul lumii. Cantitativ, opera gânditorilor, cercetătorilor, creatorilor români e mai amplă în acest secol decât opera predecesorilor, aliniindu-se prin vastitatea operei marilor personalități omologate deja în plan universal. De-ajuns să apreciem dimensiunea monumentală a operei unor Iorga, Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Blaga, Mircea Eliade etc., personalități care au traversat acest secol, fixându-și în acest secol dimensiunea universală;

■ în secolul al XX-lea, românii izbutesc să facă față cu mai mult succes discontinuităților, rupturilor, iernilor istorice sterile, decât în secolele precedente, impunându-și - peste câteva intervale de gol - o continuitate a creației care configurează fertil și uneori strălucitor aproape întreg intervalul de timp atât de răvășitor pentru lume. Va fi, desigur, o datorie a noastră să radiografiem și neîmplinirile, nu puține, dilemele cu care am fost confrunțați, trecându-le, spre soluționare, în contul timpului următor, pe seama secolului al XXI-lea.

Iată, pe scurt, premisele care m-au determinat să propun celor în drept - edituri de stat și private, fundații, autorități publice - editarea unei lucrări cu titlul: **Enciclopedia performanțelor românești în secolul XX**. Sau cu un alt posibil titlu: **România de la A la Z, între anii 1900-2000**.

N-am avut în vedere o enciclopedie a personalităților (dispunem azi de câteva, oricât de lacunare), ci o enciclopedie tematică, pe domenii ale cunoașterii, în care personalitățile să se includă firesc, cu funcția de cititori sau de continuatori, dar numai la nivelul performanței - omologate sau omologabile universale. Personalitățile s-ar include, astfel, temei sau domeniului, în chip firesc, dar numai când dau tonul, deci când definesc prin operă domenii sau teme. Avantajele ar fi multiple: - lucrarea pe care o propunem n-ar concura direct enciclopediile clasice, existente sau posibile; - lucrarea ar deveni în fapt o enciclopedie a orizonturilor cunoașterii la români, deci o dare de seamă asupra obsesiilor istorice, culturale, științifice, metafizice ale românilor, în secolul al XX-lea, cu performanțele care le atestă și le evaluează.

Din nefericire, instituțiile culturale românești, ale acestui sfârșit de secol, nu dispun de mijloace financiare necesare traducerii în viață a unui astfel de proiect atât de ambițios. Și cum sfârșitul de secol bate la ușă, ne-am propus să dăm o altă direcție editorială proiectului, scontând o posibilă soluționare practică, într-un alt mod:

■ este mai practic, astfel, ca temele să fie puse în lucru separat și să fie editate autonom, ca broșuri, într-o serie editorială care să aibă înscrisă pe coperta

primă titlul general al Enciclopediei;

■ autorii acestor sinteze tematice ar putea conveni, în cadrul unui colocviu, asupra unei metodologii de tratare (ce nu poate lipsi, ce trebuie să cuprindă obligatoriu sinteze), care să apropie sintezele tematice pe care le propunem de exigențele enciclopediilor;

■ autorii ar putea dispune de o mai liberă posibilitate de expresie, care, respectând minima exigență didactică, proprie enciclopediilor, ar putea alinia contribuțiile speciei eseului;

■ autorii ar putea dispune de un spațiu mai amplu de tratare (decât în cazul articolelor de enciclopedie), în funcție de materia temei și de nivelul performanțelor;

■ în sfârșit, editarea broșurilor, succesiunea editării s-ar putea face pe sărite (pe intervalul A-Z), cu condiția ca întreaga serie să iasă din librării până la sfârșitul anului 1999, lăsând pentru secolul următor sigla X, care ar defini obsesiile nerezolvate - nu puține - ale secolului deja expirat.

Supunem atenției Dumneavoastră acest proiect, spre amendare, ca întreg și ca parte, cu fierbinte speranță a asocierii Dumneavoastră la transpunerea lui în viață, oricât de parcimonioasă sau lacunară. Fie și numai 15-20 de lucrări din această serie ar edifica cititorul, de azi și de mâine, asupra unor performanțe românești remarcabile - limbă, logică, matematică, fizică, istorie, teologie, istoria religiilor, agricultură, armament, avangardism, demografie, arheologie, diplomație, sociologie etc., temele constituindu-se în tot atâtea aventuri ale spiritului românesc în timp și peste timp. Îmi permit să avansez observația că, în secolul al XX-lea, tocmai în acest secol blestemat, al barbariei și al sângelui, omul românesc s-a aflat mai puțin decât înainte "sub vreme", sub teroarea istoriei, spiritul său lucrând peste vreme și peste acel secol, spre vremea următoare. Ar fi de dorit ca vremii următoare să-i răspundem prezent, încă din această clipă, singura de care mai dispunem, încă.

Asigurându-vă de întreaga mea admirație și prețuire, aștept cu emoție răspunsul Dumneavoastră.

■ Paul ANGHEL

O enciclopedie a orizonturilor cunoașterii la români

SCRIITORUL PAUL ANGHEL

ÎȘI PREZINTĂ INIȚIATIVA

Proiectul pe care astăzi îl lansăm - **Enciclopedia performanțelor românești în secolul al XX-lea** - are ca punct declanșator o motivație subiectivă de care inițiatorul proiectului, cel care vă vorbește, nu este străin. Inițiatorul proiectului a încercat practic să dea ripostă unei stări subiective cvasi-generalizate privind un anume interval istoric supus în prezent discreditului. În ultimii patru ani din decada 90 a acestui secol s-a petrecut un proces de disociere a societății românești de propriul său trecut apropiat, ca urmare a rupturii politice din decembrie 1989. Consecința: un întreg interval din existența poporului român este apreciat exclusiv din unghiul politicului, dintr-o perspectivă politic partizană. Științele istorice, politologice, sociologia, prin instrumentele lor de presă, participă la acest proces de amputare a intervalului istoric pus în cauză, de extragerea chirurgicală a unei articulații organice din coloana vertebrală a unui întreg popor. Aprecierii negative a acestui interval istoric, întemeiate pe fapte incontestabile, toate alese cu statut de eșantion, poartă pecetea unui exclusivism care ține de natura politicului, de oportunitățile politicului, de cecitate politicului, într-un anume moment istoric, cecitate care foarte adesea sfidează realul. Politicul își permite astfel să extragă un fapt, un fenomen, un interval de timp, din contextul istoric, ignorând contextul și anulând ansamblul procesului din care faptul decurge. Practic, este vorba de intervalul 1944-1989, deci de 45 de ani de istorie, interval catalogat drept vid istoric, anexat - prin nulitatea creației! - epocii migrațiilor sau, mai aproape de noi, epocii fanariote. În acest interval, românii ar fi ocupat doar fizic, demografic, spațiul care le revine, un spațiu al tenebrelor, un spațiu geografic în care nu s-ar fi petrecut decât evenimente catastrofale, echivalente vidului. Viziunea aceasta catastrofică, aplicată asupra unui interval de timp, din cuprinsul unui secol, s-ar putea extinde, în spiritul aceleiași metode, și asupra altor intervale de timp care ar putea consolida optica funebră. Astfel, ar apărea intervalul catastrofic 1916-1917, până în pragul Marii Uniri, intervalul marilor ciuntiri teritoriale din anii 1939-1940, intervalul înfrângerilor militare răsăritene din anii 1942-1944, cum și alte intervale mai lungi sau mai scurte, precedente sau posterioare anului 1944, dar care nu pot anula vastitatea și complexitatea unui proces istoric desfășurat într-un secol întreg. Viziunea aceasta secvențială sau sectorială contravine înțelegerii istoriei ca proces, o asemenea viziune e funcțională - la limită - doar în cazul unor evenimente catastrofice care pun capăt unei întregi istorii - căderea Troiei, căderea Cartaginei, căderea Constantinopolului etc., punct

final precedat de ample și complicate procese de care istoria trebuie totuși să dea seamă.

Suntem datori să atragem atenția asupra acestor secționări sau decupări arbitrare, păgubitoare, atât pentru istoria națională, cât și pentru istoria universală. Asemenea decupări pornesc îndeobște de la decupările spațiale, teritoriale și nu temporale. Acestea din urmă, decupările temporale, intervin întotdeauna a posteriori și au un caracter justificativ. Astfel, ca să recurgem la cel mai fierbinte exemplu, a fost secționarea spațială/teritorială decisă la Teheran-Yalta, care a bifurcat continentul european. Astfel, ulterior, secționările Germaniei, Coreii, Vietnamului, care au bifurcat trei popoare în acest secol, astfel secționarea Basarabiei, Bucovinei și a ținutului Herței care i-a bifurcat provizoriu pe români în români, moldoveni și bucovineni. Dar cine ar putea invoca argumentul temporal - data decupării spațiale, în argument temporal definitiv, în sentința definitivă a istoriei? Este firesc să tragem concluzia că raptul temporal este la fel de flagrant și păgubitor pentru un neam, ca și raptul spațial. Prin asemenea rapți sunt expropriate de istorie, de creație istorică, generații după generații de oameni care poartă pe umerii istoria, prin asemenea rapți sunt anulate epoci întregi.

Dar să punem punctul pe i: Enciclopedia nu-și propune o reabilitare a intervalului istoric incriminat, ci o exactă și strictă evaluare a performanțelor românești din întregul interval al secolului, cu criterii științifice, fără nici o ingerință a politicului și în afara politicului. Este deci vorba despre ceea ce au inventat, au descoperit, au creat românii în acest secol, apreciat în chip riguros și strict, la nivelul performanțelor, omologate sau omologabile universal. În acest sens se cuvine precizat că totalitarismul n-a fost o invenție a românilor, a fost una dintre pătimirile românilor, îndurată în acest secol, dar de care au scăpat, s-au izbăvit, iată, tot în acest secol.

E cazul să ne întrebăm: au dispărut de pe harta lumii românii în intervalul incriminat? Ce-au lăsat ei pe hartă, pentru arheologii viitorului, în acest interval? Cine va face în viitor o recenzie obiectivă a rezervațiilor arheologice rămase moștenire urmașilor și a pieselor arheologice exponențiale? Recenzia va trebui s-o facem noi, cei de azi, ultimii supraviețuitori, dar nu oricum, nu păcătuind față de istorie, ci integrând intervalul incriminat secolului de care ține, deci unei unități mai ample de timp, o unitate aptă să explice procesul istoric, să-l integreze contextului universal din care legic decurge. Iată motivația, subiectivă și obiectivă, care a condus la lansarea proiectului cu titlul: **Enciclopedia performanțelor ro-**

mânești în secolul al XX-lea.

Pentru a nu înscrie inițiativa noastră în câmpul paradoxului, fiindcă secolul în care încă mai trăim a fost paradoxal, trebuie spus că o inițiativă similară ar fi putut onora și secolul al XIX-lea al istoriei noastre. A fost secolul Micii Uniri și al Marii Culturi Clasice, secolul independenței care a precedat Marea Unire. Gândiți-vă la o Enciclopedie, editată la sfârșitul secolului al XIX-lea, patronată de Bogdan Petriceicu Hasdeu, Titu Maiorescu, Xenopol. Din păcate, nu avem această Enciclopedie, ne-a rămas doar proiectul Hasdeu, oprit silnic la sigla B, ne revine deci nouă sarcina de a zidi Enciclopedia secolului următor, secolul al XX-lea, de la A la Z; iar această datorie apasă ca o povară pe umerii noștri, acum și aici.

Dar pentru a ieși de sub sancțiunea unei alte etichete, incriminarea de vanitate națională, adică de naționalism, vom spune că asemenea lucrări enciclopedice consacrate performanțelor cu proprietate națională din acest secol, ar fi de dorit pentru oricare dintre națiunile lumii contemporane, indiferent de spațiu, indiferent de palierul de civilizație pe care acestea sunt plasate.

Nu mi-ar displace astfel să parcurg o enciclopedie a performanțelor bulgare, maghiare sau poloneze, în secolul al XX-lea, ca să ne referim la vecini; nu mi-ar displace să consult o enciclopedie a performanțelor japoneze, chineze, thailandeze, coreene, ca să ne referim la spațiul asiatic; nu mi-ar displace să urmăresc performanțele culturilor și civilizațiilor sud-americane din același secol, atatea câte sunt - și sunt cu diu-mul. Dorim să atragem atenția, în acest caz, asupra culturilor puțin cunoscute sau necunoscute, ascunse sub perdelele de fum și piatră scumpă ale marilor culturi imperiale și post imperiale. Sub toate aceste culturi, atragem atenția, se află uneori câte o Eladă sau embrionul unei Elade sufocate sau asfixiate de prestigiul militar sau comercial, deci tot militar, al centurionului roman. Romanii, ca model european al expansiunii, n-au murit. N-au murit și nu vor muri nici românii, care le-au moștenit numele, dar care slujesc - spre deosebire de predecesorii antici - o altă cauză: cauza dreptului tuturor de a fi ceea ce sunt. Este și cauza - oricât ar fi de contestată - a ceasului de azi. S-o slujim, deci, la scara mini și la scara mega, prin această enciclopedie.

Acestea au fost câteva considerații teoretice. Pentru dumneavoastră, vă spun și mica istorie a acestui proiect. Acest proiect mi-a apărut ca o necesitate, în urmă cu doi ani, când am observat cum este discreditată societatea românească cu toate marile ei realizări încorporate într-un secol mare. Este oare firesc să anulezi sau să ucizi performanțele unui popor într-un secol întreg, din meschine interese politice? Practic, la noi are loc un proces perfid de expropriere, se expropriază nu numai avuția materială, dar și avuția intelectuală a unui întreg popor, avuție aruncată în neant, performanțele unui popor în interesele obținerii de putere, aceasta este mai mult decât meschin. Mai mult sau mai puțin decât atât, fiind contemporan al acestui secol, părtaș la această cultură, în ceea ce mă privește, eu personal nu pot să fiu expropriat de realizările mele în acest secol și în situația mea sunt milioane de oameni care au fost puși în mișcare de niște uriașe proiecte, unele concepute la începutul secolului și realizate în a doua jumătate a secolului. Astfel, fără a face bilanțul, este proiectul Haret, conceput când știți și dumneavoastră, a fost realizat și generalizat la

scară națională în această perioadă, atât de blamată. Astfel este proiectul hidroenergetic! Putem scoate de pe harta României marile hidrocentrale făcute de mâinile acestui popor, numai fiindcă incriminăm o epocă?

Mă opresc aici cu considerațiile care m-au condus la acest proiect de la care nici un român de bună credință nu se poate disocia, chiar dacă el se află dincolo de granițele României, în Australia, Franța și așa mai departe. Am conceput o Scrisoare către intelectualii români, posibili candidați, scrisoare în care am explicat rațiunea acestei lucrări.

Trebuie să vă spun, cu multă bucurie că gazda acestui proiect este Fundația, aici am găsit oameni dispuși pentru acest proiect și am găsit și condițiile tehnice de pregătire a corespondenței, inclusiv această corespondență copioasă la care m-a obligat lansarea proiectului.

Vreau să vă spun că instituții importante au răspuns cu promptitudine și sollicitudine la acest proiect. Așa este Ministerul Apărării Naționale, care și-a însușit 2-3 teme, Ministerul Afacerilor Externe, la fel, a răspuns pozitiv, Ministerul Tineretului și Sportului care va face o minienciclopedie a

performanțelor sportive în secolul XX. Banca Națională a României va răspunde și ea prezent. Arhivele Statului au răspuns de asemenea prezent, la fel și alte instituții.

Aprecieri despre valoarea inițiativei sunt multe, am în față un dosar plin de scrisori. Pot să vă arăt aprecierile deja recoltate pentru proiect și lista angajărilor până în prezent.

Eu rog pe stimații domni și doamne profesori, savanți, mari savanți, șefi de școală să nu noteze negativ întârzierea cu care vi s-a prezentat acest proiect, am vrut mai întâi să-l testăm pe personalități din afara acestui club, să vedem cum reacționează alte persoane, din afara grupului nostru. Răspunsurile până acum sunt îmbucurătoare și nu mă îndoiesc că se vor angaja în această competiție cu toată autoritatea și cu toată viteza alți mari savanți, din această incintă și din afară. Anul 1994 s-a dus și intrăm în 1995. Să avem, până la sfârșitul secolului, măcar 100 de broșuri. Fundația s-a angajat să editeze pe cele cu tematică umanistă. Așteptăm să discutăm proiectul și dintr-o perspectivă națională globală, undeva mai sus, poate la Președinție. Vă mulțumesc.

COLEGIILE REVISTEI "OPINIA NAȚIONALĂ"

COLEGIUL PENTRU REFORMĂ ȘI RELANSAREA ECONOMIEI NAȚIONALE

- Acad. Alexandru Bărlădeanu
- Acad. Anghel Rugină
- Acad. N. N. Constantinescu
- Acad. David Davidescu
- Prof. dr. Constantin Ionete
- Prof. dr. Ivanciu Nicolae-Văleanu
- Prof. dr. doc. Alexandru Zanfir
- Prof. dr. Mircea Druc
- Prof. dr. Alexandru Albu
- Prof. dr. Mihai Părăluță
- Prof. dr. Gheorghe Zaman
- Prof. dr. Petre Măicomete
- Prof. dr. Mihai Dumitrescu

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

- Acad. Ștefan Milcu
- Acad. Radu Voinea
- Acad. Ștefan Pascu
- Acad. Ion Coteanu
- Acad. Cristofor Simionescu
- Acad. Ștefan I. Ștefănescu
- Acad. Marius Peculea

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE CULTURII ȘI ARTEI

- Prof. dr. Liviu Maior
- Prof. dr. Grigore Brâncuș
- Prof. dr. Dan Ghiocel
- Prof. dr. Emil Tocaci
- Prof. dr. doc. Grigore Posea
- Prof. dr. Gheorghe Secară
- Prof. dr. g-ral (rez.) Emil Mihuleac
- Acad. Eugen Simion
- Prof. dr. Alexandru Boboc, membru corespondent al Academiei Române
- Radu Beligan
- Grigore Vieru
- Paul Everac
- Dinu Săraru
- Prof. dr. Ion Dodu Bălan
- Prof. dr. Victor Giuleanu
- Dumitru Radu Popescu
- Paul Anghel
- Acad. Aurelian Bondrea
- Prof. dr. Mitropolit Antonie Plămădeală
- Prof. dr. Ioan Scurtu
- Prof. dr. doc. Titu Georgescu
- Prof. dr. Ștefan Lache
- Prof. dr. Gheorghe I. Ioniță

COLEGIUL PENTRU DOCTRINE POLITICE ȘI PROBLEME ALE RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

- Valentin Lipatti
- Dr. Ion Mitran
- Prof. dr. Florea Dudiță
- Prof. dr. Mircea Nicolaescu
- Prof. dr. Marin Voiculescu
- Ion Mărgineanu
- Dan Lăzărescu
- Prof. dr. Ion Zară
- Prof. dr. Constantin Mecu
- Prof. dr. Marin Nedelea
- Prof. dr. Constantin Vlad
- Dr. Nicolae Ecobescu
- Acad. Nicolae Cajal
- Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici
- G-ral dr. Gheorghe Niculescu, membru de onoare al Academiei Române
- Prof. dr. doc. Iulian Mincu
- Prof. dr. doc. Victor Ciobanu
- Prof. dr. Caius Traian Dragomir
- Prof. dr. Andrei Firiță
- Prof. dr. Dorin Sarafoleanu
- Prof. dr. Ioan Pop D. Popa
- Prof. dr. Ștefan Costea
- Prof. dr. Gheorghe Răboacă

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE JUSTIȚIEI, STATULUI DE DREPT ȘI DEMOCRAȚIEI

- Acad. Valentin Georgescu
- Acad. Ion Filipescu
- Acad. Vasile Giunea
- Prof. dr. Antonie Iorgovan
- Prof. dr. Adam Popescu
- Prof. dr. Nicolae Popa
- Prof. dr. Ion Neagu
- Prof. dr. Andrei Popescu
- Prof. dr. Ionel Cloșcă
- Prof. dr. Mihai Merfea
- Prof. dr. Mircea Stroia

Director:

Prof. dr. AURELIAN BONDREA

Numărul următor al revistei "Opinia națională" va apărea luni, 16 ianuarie, 1995.

O enciclopedie a orizonturilor cunoașterii la români

Din cuvântul participanților la dezbateri

Acad. ȘTEFAN MILCU:

Consider că inițiativa de a elabora o enciclopedie capabilă să reflecte realizările noastre este excelentă și îmi dau adeziunea totală. Eu reprezint cele două Academii - Academia Română, ca președinte al unei comisii de specialitate, din 1960, și, în același timp, sunt și președintele Academiei de Științe Medicale. Am văzut că figurez, și mă simt onorat, cu capitolul **Medicină**. Cuvintele atât de convingătoare pe care le-ați expus aici m-au convins.

Vă informez că în domeniul medicinei nu a existat o întrerupere, a existat o continuitate, au existat mari personalități, care au însemnat pe plan mondial o prezență incontestabilă. Nu este cazul să fac acum această prezentare.

Deci, îmi manifest adeziunea completă. Și pentru că această lucrare implică multă muncă, v-aș aminti că avem o **Societate de Istorie a Medicinii**, avem un comitet în Academie și, împreună cu acad. Joja, am inițiat, în anul 1960, o **Istorie a Științei Românești** și s-a obținut aprobare pentru un tratat - cred că era prea restrâns, este mult mai bine o enciclopedie. Dar când s-a pus problema realizării tratatului, ne-am lovit de niște greutăți foarte mari și am hotărât elaborarea pe capitole. S-a făcut acest lucru și au apărut numai câteva fascicole; nu știu exact, în orice caz nu am terminat până acum. Nu a fost așa de ușor.

Îmi exprim, încă o dată, adeziunea completă și va trebui ca acel colectiv, din 1960, care a mai lucrat să-l convocăm și să vedem cum abordăm problema. Poate trebuie elaborată o tactică. Ne entuziasmăm, avem temperament, suntem gata să aderăm, dar uneori tot așa de repede uităm, așa încât va trebui ca dumneavoastră să conduceți ansamblul și să ne dați o schemă orientativă a problemelor. În legătură cu personalitățile: Poți să vorbești de neurologie și să-l omiți pe Gheorghe Marinescu? Sau să vorbești de endocrinologie și să-l omiți pe Parhon? Aici este de discutat, nu poți să scoți personalitățile dintr-o operă de asemenea anvergură.

De asemenea, cum știm cu toții, există o știință teoretică și una aplicativă. Aceste două forme de știință nu pot fi separate, ele formează o unitate.

Acad. ROMULUS VULCĂNESCU:

Am ascultat cu deosebită atenție și apreciez proiectul de Enciclopedie pe care l-a prezentat destul de amplu domnul Paul Anghel. Trebuie să-l felicit pentru

inițiativă, curaj, entuziasm și patos. Admir sarcina pe care și-a luat-o domnul președinte al Fundației "România de Măine", domnul **Aurelian Bondrea**, de a publica această enciclopedie a secolului XX. Este un mare curaj și el va trebui sprijinit.

Sunt de acord cu ce au spus ceilalți vorbitori și cred că ar fi foarte bine să pornim de la începutul istoriei și până astăzi. Noi avem foarte multe lucruri de spus în legătură cu religiozitatea până în secolul XX. Secolul XX nu a apărut așa deodată, el a fost pregătit și trebuie să avem în vedere și rupturile care s-au produs.

La Academie a fost înființată o Comisie de antropologie, din 1965, era și domnul acad. Ștefan Milcu acolo, până anul trecut, când s-a separat și de atunci sunt secretarul științific al Comisiei de etnologie. În afară de aceasta, am participat la cercetări etnologice în legătură cu existența unor enclave românești în teritorii vechi, considerate ca dacice - enclave extrateritoriale. Am mai făcut cercetări, cu un grup de cercetători, la Hidrocentrala Bicaz, ca și cercetări complexe la Porțile de Fier, unde au lucrat 400 de oameni din cercetare, academicieni, profesori universitari, profesori de liceu, învățători, din 1965 până în 1972, când am publicat o sinteză, pentru că Academia nu mai putea să editeze o serie de monografii. A fost publicat ceea ce s-a numit **Atlasul Porțile de Fier**. Acesta a fost văzut și de Cousteau, care l-a apreciat. Am fost cu Atlasul în America și văzând acest Atlas, cu 14 discipline, din care 7 de știință, cercetătorii americani au spus: Cum ați putut face așa ceva? Sunteți singurii care ați făcut așa ceva! Cert este că etnologia a fost prezentă tot timpul. Am publicat 17 volume de etnologie și propun, din acest punct de vedere, să fie inclus foarte clar și acest domeniu. Vă mulțumesc și sunt alături de dv.

Radu BELIGAN:

Trăim o clipă importantă: vorbim despre însemnătatea acestui proiect - istorică, de cultură și civilizație. Dacă aș fi președintele țării - ceea ce, doamne ferește, nu aș dori - aș declara să se dea acestui mare scriitor patriot tot sprijinul financiar - Fundația nu dispune de asemenea uriașe posibilități - ca să scoată cât mai repede un astfel de document impresionant.

Eu am avut dureri fizice în acești patru ani involvurați când îi auzeam cum vorbeau pe unii colegi. Nu mai spun când l-am auzit pe un coleg, fost și elev de-al meu, Andrei Șerban, care a spus că aici era o "Siberie culturală" și, vezi doamne, cultura,

viața culturală începe de la el. Aș vrea să vă spun că în anul 1956, când Teatrul Național din București a fost la Paris, nu au găsit un termen de comparație, atât de strălucit s-a prezentat Teatrul nostru Național. Când am fost cu Teatrul de Comedie și am câștigat un premiu internațional, a apărut pe prima pagină a unui ziar de mare prestigiu un articol cu titlul: **O lecție de teatru venită din România**. Acestea și multe altele sunt lucruri de o importanță covârșitoare. Din acest punct de vedere, aș vrea să atrag atenția să nu cădem în exclusivism - cum cad cei de astăzi - și să încorporăm în această lucrare și cultura din exil. Ea trebuie să fie aici și să avem o imagine asupra întregului fenomen.

Acad. VASILE GIONEA:

Inițiativa pe care a luat-o domnul consilier Paul Anghel este demnă de toată lauda. Aș dori să spun că avem nevoie de o enciclopedie completă, nu numai a secolului XX. Este un lucru regretabil că nu o avem de mai multă vreme, am fi putut să o realizăm dacă și Ministerul Culturii, și conducerea Statului s-ar fi îngrijit de lucrul acesta. Mă gândesc la unele popoare care au realizat-o cum sunt italienii, englezii, americanii și ungurii chiar, iar despre chinezi am fost informat că vor avea 100 de volume, fiecare volum însumând 1000 de pagini. Poporul român de mult avea nevoie de o Enciclopedie completă, dar nu avem așa ceva până acum. Este păcat, pentru că noi am avut oameni capabili și de mult puteam să realizăm o asemenea enciclopedie. Avem un dicționar în trei volume, la care au colaborat valoroși scriitori, avem o enciclopedie destul de modestă și acele patru volume, cu care nu ne putem lăuda. Ne lipsește însă o enciclopedie completă. Mai este și cea începută de B.P. Hasdeu, care a mai fost continuată, dar nu avem o enciclopedie cu care să ne putem mândri. Începuturile pe care le face domnul Paul Anghel, inițiativa pe care a luat-o sper să fie un îndemn pentru oamenii noștri de știință și literatură să facă o enciclopedie globală, de la început, pentru că poporul român are un trecut istoric destul de important, are realizări în toate domeniile culturii, cu care se poate mândri; a avut mari istorici, mari medici, mari actori, mari artiști plastici. Să prezentăm acest lucru și să realizăm o enciclopedie destul de mare a secolului XX, care cred că va fi urmată de o amplă enciclopedie, mai cu seamă că facem parte dintre popoarele cu o mare cultură.

Am observat că lipsește, din planul acestui proiect de enciclo-

pedie, Dreptul și propun să prevedem acolo, în cadrul planului, ca eu și cu colegii mei să elaborăm și să dăm o lucrare relevantă care să constituie un capitol important din această enciclopedie și care va fi terminat până în anul 1996.

Prof. dr. CONSTANTIN VLAD:

Și eu salut din toată inima inițiativa luată și îndrăznesc să cred că Fundația noastră este cel mai bun loc, cel mai bun cadru instituțional pentru găzduirea unei asemenea lucrări, având în vedere concentrarea de forțe intelectuale pe care o reprezintă și obiectivele pe care le urmărește Fundația noastră.

În motivația proiectului, aș înclina să accentuez mai mult ideile pe care inițiatorul proiectului le-a subliniat în Scrisoarea adresată unor personalități: să facem o enciclopedie a secolului XX, din care 82 de ani sunt anii României întregite, pentru că această năzuință de milenii a poporului român s-a îndeplinit în acest secol. Așa aș vedea-o eu, o enciclopedie a întregului popor român, și aceasta ar situa toată cauzalitatea proiectului într-o perspectivă largă, cuprinzătoare, de respirație națională.

Salut, încă o dată, inițiativa. Consiliul nostru de relații internaționale s-a oferit să elaboreze un capitol referitor la Diplomatie; este o lucrare asupra căreia ne vom concentra toate eforturile.

Prof. dr. ALEXANDRU POPESCU - MIHĂIEȘTI

Îmi exprim și eu adeziunea la acest vast proiect de creație științifică și culturală, mai ales că, în perioada din urmă, România a fost prezentată nefavorabil în lume, deși imaginea românilor nu este această și mulți nu cunosc realitățile din țara noastră. Poporul nostru are geniu, este un popor de mari creatori, cu o mare capacitate de creație și a dat mari personalități care, de cele mai multe ori, au fost apreciate întâi în străinătate și pe urmă la noi; aceasta în timp ce unii își introduc în enciclopedii universale oameni de nivel îndoielnic, numai ca să-și arate valorile lor. De aceea, i se cuvine inițiatorului acestui proiect toată lauda.

Aș propune ca, în lista științelor din proiect, să se adauge și pedagogia, învățământul, educația. Menționez aici că pedagogia, învățământul românesc sunt apreciate în lume; sunt zeci de țări care trimit tineri să-și obțină diplomele la noi, diploma dobândită în România le dă un drept aparte, iar pedagogii noștri au fost solicitați să predea pedagogie în multe țări ale lumii.

Prof. dr. ANGEA ION:

Nu mai revin asupra argumentelor aduse în sprijinul proiectului propus. Am următoarea părere, dacă sunteți de acord: compar acest proiect cu Enciclopedia franceză din secolul al XVIII-lea. Eu aș vedea publicarea lui nu în broșuri, pentru că știința secolului XX este complexă. Publicarea în broșuri separate, după un timp, riscă să disperseze atenția. Eu aș propune să le publicăm împreună și să se cumpere prin subscripție.

În al doilea rând, cred că va fi necesar un secretariat; să existe un secretar care să facă corespondența și să urmărească tot ce se întâmplă. Domnul acad. Ștefan Milcu mi-a sugerat o idee: eu am scos o **Istorie a Literaturii Franceze**. Pentru ca ea să fie unitară, am elaborat niște norme unitare, mergând până la grafie, apoi am făcut ce spunea dânsul - o clasificare a marilor personalități și am stabilit 5 categorii de scriitori francezi, astfel încât și prin dimensiune să se trateze importanța lor. Deci, lucrând la **Istoria Literaturii Franceze** în trei volume am câștigat ceva experiență.

Prof. dr. VASILE CELMARE:

Vă mărturisesc că am rămas impresionat de proiectul prezentat de domnul Paul Anghel, dar să vedem cum îl elaborăm pe părți, să vedem cum îl facem să iasă în lume. Noi nu putem decât să adăugăm, la ceea ce a spus dânsul, că trebuie să reușim să facem o enciclopedie și din punct de vedere al vizualului. La ora actuală, posibilitățile vizuale au un așa mare impact, încât trebuie să reflectăm, să vedem cum trebuie realizate niște lucrări și din punct de vedere vizual. Nu pot spune ce rol poate juca domeniul artelor plastice. Câți artiști de mare valoare au rămas înmormântați aici din cauza vicisitudinilor vremii, pentru că așa ne-a apucat secolul XX! Dar ce există aici se cere valorificat, sunt aici monumente excepționale! Să ne gândim, deci, cum reușim să facem din enciclopedia noastră ceva care să aibă și impact vizual, ceea ce contează enorm pentru secolul acesta și pentru cel viitor.

Fotografiile din acest număr sunt realizate de ROMPRES
Fotoreporter: Aurel Vârlan

Constituția și societatea românească în tranziție

Deciziile și Hotărârile Curții Constituționale a României și efectele lor

(Continuare din pag. 1)

b) constată existența împrejurărilor care justifică intermitența în exercitarea funcției de Președinte al României și comunică cele constatate Parlamentului și Guvernului;

c) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia;

d) verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni.

C. Avize consultative pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României.

Deciziile și Hotărârile Curții se pronunță în numele legii (art. 13(2)).

Împărțirea actelor Curții Constituționale în hotărâri și decizii, mi se pare cel puțin discutabilă. Hotărârile are o sferă mai largă decât decizia; ea înglobează deciziile și sentințele. De aceea, actele intitulată hotărâri trebuiau numite sentințe sau dacă se consideră că sentințele sunt date de instanțele inferioare (judecători și tribunale) puteau fi numite toate decizii.

Din cele de mai sus rezultă că sesizarea Curții Constituționale poate fi făcută numai de Președintele României, a unuia dintre președinții celor două Camere ale Parlamentului, a Guvernului, a Curții Supreme de Justiție, a unui număr de cel puțin 50 deputați sau de cel puțin 25 senatori și din oficiu asupra inițiativelor de revizuire a Constituției; a unui grup parlamentar când este vorba de neconstituționalitatea Regulamentelor Camerelor Parlamentului, de instanțele de judecată în fața cărora s-a ridicat excepția de neconstituționalitate.

În S.U.A. și cetățenii pot ridica în fața oricărei instanțe de judecată excepția de neconstituționalitate a unei legi.

În Austria, Belgia, Spania, Franța, Italia, Polonia, Portugalia, Turcia și Iugoslavia sesizarea Curților sau tribunalelor Constituționale se face de autoritățile politice sau publice (președintele statului, guvernului, adunările parlamentare sau președinții lor, un anumit număr de parlamentari: 1/3 deputați în Austria, 1/10 în Portugalia, 60 deputați sau senatori în Franța, 50 în Spania și Portugalia, ombudsmanul și procurorul în Spania).

În Spania, Italia și Germania, orice instanță de judecată poate trimite Curții Constituționale excepția de neconstituționalitate ridicată în fața ei. În Austria, numai instanțele de apel și de recurs au această facultate¹⁾.

II. Când Curtea Constituțională examinează - în urma sesizării autorității competente - constituționalitatea unei legi, înainte de a fi promulgată, dacă o găsește contrară prevederilor constituționale, nu pronunță o decizie de anulare a dispozițiilor neconstituționale, ci constată doar că sunt neconstituționale. În acest caz, decizia Curții Constituționale nu este susceptibilă de nici o cale de atac. Consecința firească ar fi că ea este definitivă din momentul pronunțării. Cu toate acestea, art. 145(1) din Constituție prevede că legea se trimite Camerelor Parlamentului spre reexaminare. "Dacă legea este adoptată în aceeași formă, cu o majoritate de cel puțin 2/3 din numărul membrilor fiecărei Camere, obiecția de neconstituționalitate este înlăturată, iar promulgarea devine obligatorie".

Trebuie precizat că art. 145(1) din

Constituție se referă atât la examinarea, înainte de promulgare, a legii, cât și la Regulamentele celor două Camere ale Parlamentului. Și acestea vor fi trimise spre reexaminare. Un sistem similar a fost adoptat în Portugalia și Polonia²⁾.

Când este vorba de lege, Camerele pot cu majoritatea calificată să decidă că aceasta este constituțională, caz în care obiecția de neconstituționalitate este înlăturată și legea trebuie promulgată.

În privința regulamentelor, Camerele nu au această posibilitate, ci trebuie să se conformeze deciziei Curții Constituționale.

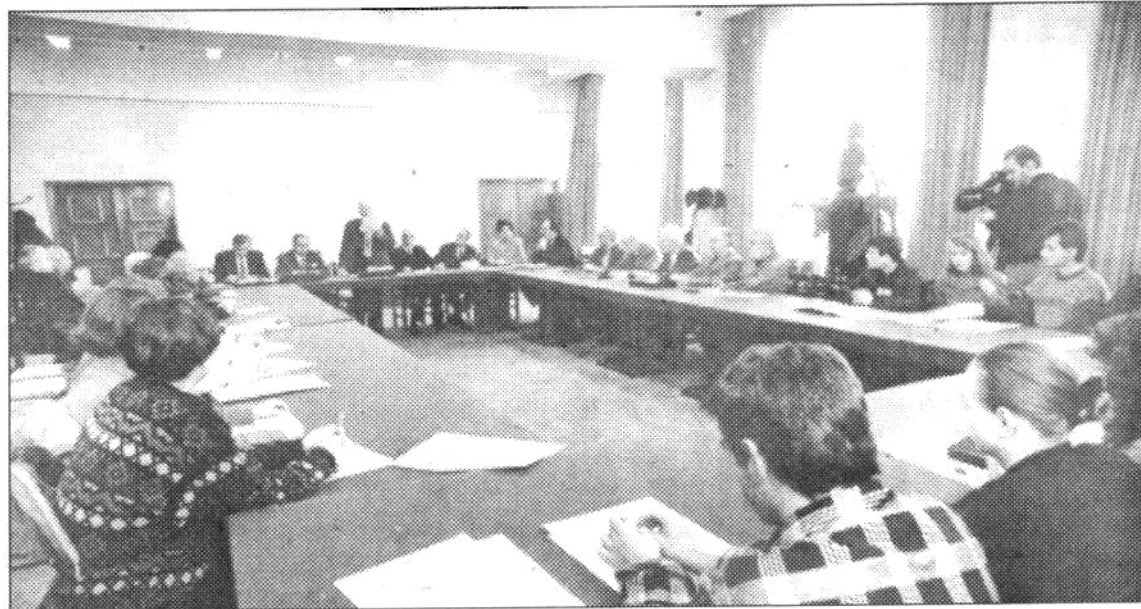
Prin urmare, decizia Curții prin care a declarat o lege sau unele prevederi ale acesteia, neconstituționale, nu este definitivă în momentul pronunțării, ci numai în momentul când cele două Camere, reexaminând legea, sunt de acord cu decizia Curții Constituționale. Efectele deciziei sunt, așadar, supuse unei condiții suspensive și anume confirmării Camerelor Parlamentului. Deciziile Curții prin care s-a constatat neconstituționalitatea unor prevederi ale Regulamentelor Camerei Deputaților și Senatului sunt obligatorii și definitive din momentul pronunțării. Efectul lor este, așadar, *ex tunc*.

Posibilitatea care se oferă Camerelor Parlamentului de art. 145(1) din Constituție de a promova o lege declarată neconstituțională de instanța competentă nu-și găsește o justificare juridică; ea apare ca o încălcare a separației autorităților în stat. În situația arătată, autoritatea legislativă cenzurează soluțiile unei autorități judiciare.

Constituantul a înscris acest principiu în art. 145(1), dar orice justificare s-ar da, el contravine celui alt principiu fundamental al separației autorităților în orice alt stat de drept. S-a argumentat, desigur, fără teme, că dacă nu s-ar fi înscris principii din art. 145(1) din Constituție, ar fi însemnat să se plaseze Curtea Constituțională deasupra Parlamentului. Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională a României; ea este independentă față de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției și legii sale de organizare și funcționare (nr. 47/1992).

Din păcate, nici art. 145 din Constituție și nici Legea nr. 47/1992 de organizare și funcționare a Curții Constituționale nu prevăd un termen înăuntrul căruia Camerele Parlamentului să reexamineze legea declarată neconstituțională. Datorită acestui fapt, întârzierea reexaminării poate fi îndelungată; afară de cazul dacă Parlamentul are interes să promoveze legea.

Curtea Constituțională publică deciziile sale în "Monitorul Oficial" în câteva zile de la redactare, astfel încât, autoritățile și publicul iau cunoștință de motivele pentru care o lege a fost declarată neconstituțională. În tot cazul, atâta vreme cât Camerele nu reexaminează legea, ea nu va fi promulgată și publicată și nici aplicată. Ea se va găsi blocată până când Camerele nu vor vota fie admiterea obiecției de neconstituționalitate, fie înlăturarea ei. Se pune întrebarea dacă cele două Camere ale Parlamentului pot renunța la reexaminarea legii declarată neconstituțională? Față de art. 145(1) din Constituție care prevede că în caz de neconstituționalitate constatată potrivit art. 144, lit. a), din Constituție și art. 20(2) din Legea nr. 47/1992, potrivit căruia decizia Curții Constituționale se trimite președinților celor două Camere în scopul deschiderii procedurii prevăzută de art. 145(1) din Constituție, credem că Parlamentul este obligat să reexamineze legea.

stiuționalitate constatată potrivit art. 144, lit. a), din Constituție și art. 20(2) din Legea nr. 47/1992, potrivit căruia decizia Curții Constituționale se trimite președinților celor două Camere în scopul deschiderii procedurii prevăzută de art. 145(1) din Constituție, credem că Parlamentul este obligat să reexamineze legea.

Potrivit art. 144 (c) din Constituție și art. 23 din Legea nr. 47/1992, Curtea Constituțională hotărăște asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești privind neconstituționalitatea legilor și a ordonanțelor pe care le emite Guvernul.

Dacă în cursul judecării, instanța, din oficiu, sau una din părți invocă neconstituționalitatea unei prevederi dintr-o lege sau ordonanță, de care depinde judecarea cauzei, excepția ridicată se trimite Curții Constituționale spre a se pronunța asupra constituționalității acelei prevederi.

Instanța este obligată să sesizeze Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate; neavând dreptul să-și justifice refuzul că excepția nu ar fi întemeiată. Sesizarea Curții Constituționale se dispune de instanța în fața căreia s-a ridicat excepția, printr-o încheiere care va cuprinde punctele de vedere ale părților pentru susținerea sau combaterea excepției și opinia instanței, fiind însoțită de dovezile depuse de părți. În cazul în care excepția a fost ridicată din oficiu de instanță, încheierea trebuie motivată, cuprinzând și susținerea părților, precum și dovezile necesare.

În perioada soluționării excepției de neconstituționalitate, instanța poate dispune, prin încheiere motivată, suspendarea judecării. Încheierea este supusă recursului în termen de 5 zile de la data pronunțării.

Nu poate face obiectul excepției prevederile legale a căror constituționalitate a fost stabilită potrivit art. 145(2) din Constituție. Curtea Constituțională, în complet de 3 judecători, urmează să soluționeze excepția de neconstituționalitate, înaintată de instanța de judecată în fața căreia a fost ridicată. Unul din cei trei judecători, care vor soluționa cauza, va fi numit raportor de președintele completului de judecată. În cazul în care acesta va constata că excepția este vădit nefondată, ori invocă neconstituționalitatea unor texte care au fost declarate constituționale, în conformitate cu art. 145(1) din Constituție, propune completului respingerea excepției, care poate hotărî acest lucru, cu majoritate de voturi, fără citarea părților (art. 24(2)). Dacă excepția nu pare vădit nefondată, judecătorul raportor comunică încheierea instanței de judecată prin care a fost sesizată Curtea Constituțională, Guvernului și Camerelor Parlamentului, indicându-le data până la care pot depune punctul lor de vedere și va lua măsuri pentru administrarea probelor până la termenul de judecată. La data fixată pentru dezbateri vor fi citate părțile și Ministerul Public. Procedura se caracterizează prin contradictorialitate, având un caracter juridic.

Decizia Curții Constituționale se poate ataca de părți numai cu recurs în termen de 10 zile de la comunicarea. Recursul va fi judecat de un complet de 5 judecători, în care, evident, nu vor intra cei care au judecat fondul. Completul va fi prezidat de președintele Curții sau de înlocuitorul

său. Deciziile primei instanțe, ca și ale instanței de recurs, se iau cu majoritate de voturi. Dacă recursul este admis, instanța se pronunță, prin aceeași decizie și asupra excepției de neconstituționalitate.

Decizia dată în recurs este definitivă și produce efecte *erga omnes*³⁾. Ca atare, alte părți, într-un alt proces nu mai pot ridica excepția de neconstituționalitate a unui text pe care Curtea l-a declarat constituțional. Dacă textul a fost declarat neconstituțional, el nu poate fi aplicat de nici o instanță de judecată, atâta vreme cât cele două Camere ale Parlamentului nu-l pun de acord cu Constituția. Trebuie observat că în controlul a posteriori, când Curtea constată că excepția de neconstituționalitate este întemeiată, Camerele Parlamentului nu au obligația, ca în cazul controlului a priori, să reexamineze legea, cu posibilitatea de a înlătura obiecția de neconstituționalitate cu 2/3 din voturile fiecărei Camere.

Textul legii declarat neconstituțional, rămâne inaplicabil, având efectele unei abrogări, dacă Parlamentul nu-l modifică, punându-l de acord cu Constituția.

Diferența de reglementare, când este vorba de constatarea neconstituționalității unor dispoziții legale, în cadrul controlului a priori și a posteriori, este complet nejustificată. Este indiferent când se stabilește că textul unei legi înfrânge Constituția. Efectele fiind aceleași, ar trebui ca și măsurile să fie aceleași. Decizia definitivă prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau a unei ordonanțe, constituie temeiul legal pentru rejudecarea cauzei, la cererea părții care a invocat excepția de neconstituționalitate într-un proces civil.

În procesele penale, decizia constituie temei legal pentru rejudecarea cauzelor în care condamnarea s-a pronunțat pe baza prevederii legale declarată neconstituțională. Dispozițiile de mai sus se aplică numai raporturilor juridice stabilite după intrarea în vigoare a Constituției din 1991, se reglementează prin lege.

Deciziile definitive prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe în procesele civile și penale se comunică celor două Camere ale Parlamentului și Guvernului, cu scopul, desigur, să ia măsuri pentru modificarea lor. Deciziile sunt obligatorii și au putere numai pentru viitor (art. 26 din Legea nr. 47/1992).

Art. 150 din Constituție, plasat în Titlul VII la "Dispoziții finale și tranziții", prevede că legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituții. Consiliul Legislativ, în următoarele 12 luni de la intrarea în vigoare a legii sale de organizare, va examina conformitatea legislației raportată la Constituție și va face propuneri corespunzătoare Parlamentului și Guvernului. Este vorba, fără îndoială, de legislația anterioară adoptării Constituției care trebuie modificată și abrogată, după caz, în măsura în care este în contradicție cu Constituția.

Constatarea că o lege a fost abrogată, total sau parțial, de noua Constituție a României, este de competența instanțelor de judecată. S-a pus întrebarea: dacă acestea nu o fac, Curtea Constituțională, ca unică autoritate de jurisdicție constituționa-

lă în România (art. 1 din Legea nr. 47/1992), a cărei competență "nu poate fi contestată de nici o autoritate publică", o poate face?

Curtea Constituțională și-a atribuit această competență declarând, de pildă, că prevederile Codului penal referitoare la avutul obștesc au fost abrogate în parte de art. 150 din Constituție, ținând seama că numai bunurile prevăzute la art. 135(4) din Constituție fac parte din domeniul proprietății publice, pe când bunurile societăților comerciale aparțin proprietății private și deci furtul unor astfel de bunuri nu poate fi considerat furt din avutul obștesc, ci furt din proprietatea privată.

În literatura juridică s-a exprimat opinia că art. 1 din Legea nr. 47/1992 trebuie interpretat în sensul că Curtea Constituțională "este unica autoritate de jurisdicție constituțională cât privește verificarea conformității cu Constituția legilor apărute după data adoptării acesteia sau chiar a unor legi anterioare, dacă în legătură cu ele iau naștere raporturi juridice după data adoptării Constituției... suntem siliți să admitem că în privința legilor adoptate înainte de actuala Constituție, precum și cu privire la raporturile juridice stabilite înainte de aceeași dată, competența de judecată a conformității legilor respective cu constituțiile sub care ele au fost adoptate, aparțin puterii judecătorești"⁴⁾.

Opinia critică de mai sus ni se pare lipsită de consistență.

Art. 26(3) din Legea nr. 47/1992 stabilește că deciziile Curții prin care se constată neconstituționalitatea unei legi, în urma excepției de neconstituționalitate ridicată într-un proces civil sau penal, dau dreptul părții la rejudecarea cauzei. Aceste prevederi se aplică numai raporturilor juridice stabilite după intrarea în vigoare a Constituției din 1991.

În ciuda faptului că prevederile Codului penal referitoare la avutul obștesc au continuat a fi aplicate de instanțele de judecată pentru furturile din proprietatea privată a societăților comerciale și după intrarea în vigoare a Constituției din 1991, deși acestea erau abrogate potrivit art. 150 din Constituție, Curtea Constituțională a procedat corect deoarece deciziile sale s-au aplicat unor raporturi juridice întemeiate pe prevederi legale anterioare Constituției din 1991, raporturi care au luat însă naștere după intrarea în vigoare a noii Constituții. Furtul care a generat pagube societăților comerciale, după intrarea în vigoare a Constituției din 1991, nu mai putea fi calificat furt din avutul obștesc; în mod corect în litigiile respective, inculpații au ridicat excepțiile de neconstituționalitate, care au fost soluționate favorabil de Curtea Constituțională.

1) Louis Favoreau, *Le modele européen de la Cour Constitutionnelle*, p. 3.

2) D. Rousseau, *La justice constitutionnelle en Europe*, p. 29-30 și 109.

3) Louis Favoreau, op. cit., p. 4.

4) Adrian Vasiliu, *Curtea Constituțională, locul ei în statul de drept*, în "Drepturile Omului", nr. 2/1993, p. 26-27.

Constituția și societatea românească în tranziție

ROLUL CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN INTERPRETAREA CONSTITUȚIEI*

Prof. univ. dr. ANTONIE IORGOVAN,
judecător la Curtea Constituțională

1. Problema interpretării Constituției este o dimensiune a procesului de aplicare și de garantare a supremației sale. Cum se poate spune că un text de lege sau altul este contrar unui text constituțional dacă textul constituțional nu suportă o anumită interpretare? Este adevărat că de cele mai multe ori judecătorul constituțional, prin decizie, dă o interpretare a textului legal atacat, în raport cu un text din Constituție, arătând în ce sens trebuie înțeles acel text spre a fi calificat constituțional ori, după caz, neconstituțional. Aspecte de acest gen au apărut și în practica Curții Constituționale din România, fiind suficient să amintim Decizia nr. 34/24 iunie 1993¹, Decizia nr. 70/15 decembrie 1993², Decizia nr. 19/8 aprilie 1993³ etc.

Unanimitate este admis, fiind vorba de o constantă a dreptului public contemporan, că orice judecător când soluționează litigiul, deci când "arată dreptul", cum reiese și din sensul etimologic al cuvântului **jurisdicție**⁴, face, implicit, o operație de interpretare a textului legal pe care îl aplică în cauză. Se subînțelege că orice judecător are dreptul de a face și o interpretare a unui text constituțional, dacă este invocat în cauză, de textul respectiv depinzând soluționarea litigiului. Cu atât mai mult, ca principiu, trebuie admis că judecătorul constituțional face, prin excelență, o operă de interpretare a Constituției atunci când pronunță neconstituționalitatea unei legi sau când rezolvă alte categorii de litigii date de Constituție și lege în competența sa. Ar fi absurd să se susțină că judecătorul de drept comun poate interpreta un text constituțional, soluționând un litigiu civil, penal, administrativ etc., iar judecătorul de contencios constituțional nu, când litigiul este tocmai între textul Constituției și textul unei legi organice sau ordinare, dacă ne raportăm la formulările din România⁵.

Este, deci, un adevăr axiomatic, Curtea Constituțională, în sens de organ special și specializat în litigiile de contencios constituțional, face cu prilejul soluționării litigiilor și o operă de interpretare a Constituției. Efectele și implicațiile juridice ale acestei interpretări sunt, în fond, efectele și implicațiile deciziei prin care s-a soluționat litigiul de constituționalitate națională sau legile Curților Constituționale. De pildă, în art. 62 din Constituția Franței se menționează deciziile Consiliului Constituțional, care nu

sunt susceptibile de nici un recurs, ele se impun puterilor publice și tuturor autorităților administrative și jurisdicționale, iar în art. 164 din Constituția Spaniei se menționează că deciziile tribunalelor constituționale se publică în "Jurnalul Oficial", împreună cu opiniile separate (dacă există), dată de la care au valoarea lucrului judecat, nemaifiind admis un recurs contra lor etc.

Legiuitorul constituțional român s-a mulțumit să spună că deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii și au putere numai pentru viitor, publicându-se în "Monitorul Oficial" al țării. Precizarea din art. 145, alin. 2 vizează toate subiectele de drept, persoane fizice și morale, persoane morale de drept public sau persoane morale de drept privat, fără excepție. Când legiuitorul spune că deciziile Curții sunt obligatorii, înseamnă că orice activitate a statului, inclusiv instanțele judecătorești, au obligația de a se conforma deciziilor Curții⁶. În felul acesta, prin obligativitatea deciziei se impune, implicit, ca fiind obligatorie și interpretarea dată unui text al Constituției prin decizia respectivă.

2. Problema care se pune este aceea de a ști dacă Curtea Constituțională nu are un drept special de interpretare a Constituției, putând fi sesizată, în acest sens, ca și pentru rezolvarea unui conflict dintre o lege și un text al Constituției. Desigur că această problemă se pune numai în acele țări în care nu este prevăzută în mod expres, prin Constituție sau lege, o atare atribuție pentru Curtea Constituțională, cum este și cazul României.

La o primă vedere, ne-am plasa în sfera teoriei competenței, iar după o teză mai veche, normele în materie de competență sunt de strictă interpretare, în baza străvechului principiu **unde legea nu distinge, nu distingem nici noi**.

Dacă acest adagiu al dreptului privat s-ar fi impus cu rigiditate în dreptul public, teoria însăși a controlului special și specializat în materia constituționalității legilor nu ar fi fost posibilă. Nu trebuie să uităm că tezele lui Kelsen s-au impus tocmai printr-o luptă teoretică foarte puternică cu tezele clasice, disputa nefiind nici pe departe tranșată în favoarea modelului european, dacă ne raportăm la discuțiile din cadrul celui de-al XIV-lea Congres internațional de drept comparat la tema "La légitimité du juge constitutionnel et la théorie de l'interprétation"⁷.

Fără a relua discuția devenită clasică

asupra legitimității judecătorului constituțional specializat, suntem de părere că atât vreme cât legiuitorul constituțional nu a stabilit competența expresă a unei autorități publice pentru a efectua "interpretarea autentică", această competență revine în mod natural Curții Constituționale. În dreptul public, cu osebire în dreptul constituțional, se știe, precedentul are o valoare foarte mare. Doctrina occidentală, din ce în ce mai mult, utilizează sintagma "blocul constituționalității", preluată și de noi într-un curs universitar, fiind vorba de o evoluție firească a teoriei constituției, efect al evoluției fenomenului constituțional⁸, precum și al nuanțării realităților constituționale. Nu putem vorbi despre Constituție numai ca ansamblu de norme, Constituția trebuie să ducă la o stare de constituționalitate, la o viață democratică constituțională și, mai ales, la un comportament constituțional. Admirabil, Hegel zicea că "fiecare popor își are constituția care i se potrivește și care i se cuvine"⁹, de unde necesitatea înțelegerii constituției și ca reflectare a unei stări de spirit a populației, dar și ca instrument de influențare și educare civică, a populației, în sensul unor principii și valori politice, juridice, economice, filosofice, morale etc.

Realitatea constituțională înseamnă, în opinia noastră, atât o realitate normativ-juridică, în sine, care reglează "jocurile politice" și "gardează" drepturile și libertățile omului, dar și o anumită **trăire umană**. Dacă într-o țară, mai ales după o lungă perioadă de regim dictatorial, s-a adoptat o Constituție democratică, care prevede o Curte Constituțională, dar nu-i prevede expres competența de a interpreta Constituția, mai trebuie să ne întrebăm cum vor reacționa oamenii? Este previzibilă reacția, oamenii au nevoie de siguranță, de părgăii care să le insufle încredere în sistemul constituțional ce va trebui să impună funcționarea mecanismului statal, în respectul drepturilor lor fundamentale. Filosofia Constituției României este cât se poate de clară sub acest aspect, chiar în primul articol se menționează expres că "România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate". Dar cum să se impună aceste principii, dacă nu există un regulator al "litigiilor" dintre autoritățile statului sau, în cadrul aceluiași autorității, cum ar fi Parlamentul, între diverse forțe politice, ce au ca obiect interpretarea diferită a unui text din Constituție?

În practica parlamentară din acest mandat a apărut deja o puternică dispută între **arcul parlamentar** ce susține **Guvernul și Opoziția** cu privire la interpretarea art. 85, alin. 2, consacrat remanierii guvernamentale. Opoziția a adus public acuzația de încălcare a Constituției, susținând că remanierarea guvernamentală trebuie supusă aprobării Parlamentului, la fel ca și investitura. Poate

parea paradoxal, dar Adunarea Constituțională a României din 1990-1991 a ținut ca odată cu prezentarea programului de guvernare să fie prezentată și lista viitorului Guvern, votul de investitură acordându-se asupra ambelor (art. 102), dar a admis că orice schimbare ulterioară în echipa guvernamentală (exclusiv persoana primului-ministru) să se facă numai prin jocul celor doi șefi ai executivului. Primul-ministru propune și Președintele Republicii aprobă, adică revocă și numește noii miniștri, aspect reglementat de art. 85, alin. 2. Voința în acest sens a legiuitorului constituțional reiese, fără puțință de tăgadă, și din cercetarea documentelor privind dezbaterile din Adunarea Constituțională, fiind respins un amendament care prevedea votul Parlamentului pentru orice schimbare în Guvern¹⁰, așa cum era și normal, majoritatea covârșitoare a constituțiilor democratice lasă remanierarea guvernamentală în competența șefului statului (adevărat, cele mai multe la propunerea primului-ministru); Constituția Suediei dă această competență președintelui Parlamentului (la propunerea primului-ministru), iar alte constituții rețin această atribuție exclusiv pentru primul-ministru¹¹.

Cu toate acestea, din considerente politice, juriștii opoziției mențin atenția opiniei publice asupra unei interpretări care este contrară logicii interne a Adunării Constituante. De vreme ce există, în sistemul constituțional român, o Curte Constituțională care, din oficiu, se pronunță asupra "inițiativelor de revizuire a Constituției", iar la sesizare asupra constituționalității legilor nu este firesc ca această Curte să se pronunțe și asupra "constituționalității interpretării Constituției"? Dacă Curtea Constituțională nu se implică, spre a tranșa un litigiu și a dezamorsa o stare artificială de tensiune politică, ne întrebăm, se întărește starea de constituționalitate, se vor fortifica trăirile constituționale ale cetățenilor și sentimentele lor de încredere în forța Constituției, ca act fundamental al democrației și statului de drept?

3. Nici o teorie, în dreptul public modern, nu a putut supraviețui dacă ea a venit în conflict cu sentimentul general. După cum susțin toți experții, idealul în practică și teoria constituțională îl reprezintă ideea de **pact**. Constituția, mai mult ca orice act politico-juridic, are menirea de a duce la **pacea socială**, de a uni poporul, națiunea în jurul unor principii și valori, acceptate ca fiind supreme, într-o societate democratică și într-o civilizație ce înobilează ființa umană. Constituțiile democratice, cel mai adesea, au evitat războaiele civile, au pus capăt la grave conflicte și la discriminări diverse, ridicate la rang de politică de stat. Dar chiar și într-o societate așezată cu o anumită practică democratică, pot să apară păreri diferite în legătură cu interpretarea unui text constituțional, fiind două lucruri diferite: logica textului sau a instituției și politicianis-

mul constituțional. În orice caz, la începutul unei vicii democratice și, în primul rând, parlamentare, după zeci de ani de regimuri dictatoriale de la extrema dreaptă la extrema stângă, cum s-au succedat în România între 1938 și 1989, tendințele spre interpretări politicianiste ale Constituției sunt mult mai puternice. Într-un anume fel, fenomenul este explicabil, cauze găsiindu-se chiar în Constituție, mai exact în modul în care este consacrat rolul partidelor politice, Constituția României precizând, în art. 8, că partidele "contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației"¹².

În concluzie, sub aspect teoretic, se poate reține că legitimitatea Curții Constituționale a României de a interpreta în mod autentic Constituția este dată tocmai de legitimitatea contenciosului constituțional. În definitiv, Curtea Constituțională este chemată să soluționeze un litigiu de ordin constituțional, ce are ca obiect interpretări diferite ale unui text constituțional.

Din punct de vedere practic procedural, urmează să se aplice principiul analogiei dreptului, adică regulile de sesizare prevăzute de art. 144, lit. a, precum și de către Legea organică a Curții. Rămâne de discutat dacă nu se poate face analogie, sub aspectul subiectelor de sesizare, și cu art. 144, lit. b, ceea ce ar mai da dreptul de a sesiza Curtea și unui **grup parlamentar**.

Față de logica ce stă la baza Titlului V al Constituției României, consacrat Curții Constituționale, precum și față de consonanța care trebuie stabilită între acest titlu și cel consacrat autorităților publice, nu se poate susține sesizarea Curții Constituționale, pentru interpretarea unui text exclusiv, de către instanțele judecătorești, ca urmare a ridicării în fața acestora a excepției de neconstituționalitate.

Dacă se admite punctul de vedere principal, formulat mai sus, logic, va trebui să admitem și o altă categorie de decizii ale Curții Constituționale, anume deciziile de **interpretare** a Constituției, care vor fi obligatorii, ca orice decizie a Curții, cum se prevede în art. 145, alin. 2, aici nemaipunându-se problema reexaminării de către Parlament, reținută de art. 145, alin. 1. Abia decizia Curții intervine pentru a "tranșa" o dispută politică din sânul Parlamentului. De altfel, nici soluția reexaminării legii și înlăturării obiecției de neconstituționalitate, printr-un vot calificat de două treimi, nu are un fundament rațional. Este unul din minusurile Constituției României, explicabil, în primul rând, prin lipsa de experiență democratică, cum ne-am exprimat în cursul citat. Problema interpretării Constituției apare, așadar, ca o problemă a garantării supremației Constituției, or, în art. 1, alin. 3 din Legea nr. 47/1992 se menționează expres: "Scopul Curții Constituționale este garantarea supremației Constituției"¹³.

* Comunicare susținută și în cadrul celei de a III-a ediții a **Zilelor Constituționale Franco-Române** (Paris, octombrie 1994).

1. Publicată în **Culegerea de decizii și hotărâri 1992-1993**, Regia Autonomă "Monitorul Oficial", București, 1994, pag. 56-62.

2. Publicată în **Culegerea de decizii și hotărâri**, op. cit., pag. 81-93.

3. Publicată în **Culegerea de decizii și hotărâri**, op. cit., pag. 158-172.

4. Format din **juris-drept** și verbul **dico, dicere, dixi-a spune**.

5. Potrivit art. 72 din Constituția României, Parlamentul poate adopta legi constituționale, legi organice și legi ordinare; legile constituționale fiind legile de revizuire a Constituției. Legile organice intervin în anumite materii, riguros precizate de Constituție (ex. sistemul electoral, organizarea și funcționarea partidelor politice, organizarea Guvernului, instanțelor judecătorești, contenciosul administrativ, statutul funcționarilor publici, regimul cetățeniei, organizarea administrației locale etc.), iar, prin eliminare, în celelalte domenii vor fi adoptate legi ordinare. Diferența între legea organică și legea ordinară apare în procedura de votare, pentru primul caz fiind necesară o majoritate absolută, iar pentru al doilea o majoritate simplă, cum se precizează în art. 74, alin. 1 și 2 din Constituție. De asemenea, delegarea legislativă și deci legea de abilitare a Guvernului de a emite ordonanțe nu privește domeniile rezervate legii organice. Este deci o semnificație specifică a expresiei **lege organică**, diferită, în orice caz, de semnificația dată aceluiași expresii în Constituția Franței.

6. Cum ne-am exprimat și în referatul prezentat la precedentă reuniune a **Zilelor Constituționale Franco-Române**, în practică au apărut situații în care autorități ale administrației locale au refuzat să pună în apli-

care decizii ale Curții Constituționale, ipoteză în care se va face o acțiune în contencios administrativ, invocându-se atât legea care consacră dreptul "celui vătămat", cât și decizia Curții Constituționale care face "corp comun" cu legea respectivă.

7. Raportul general a fost prezentat de prof. Yoichi Higuchi, de la Universitatea din Tokyo, iar majoritatea rapoartelor naționale au fost din țări care nu au un control de constituționalitate (ex. Olanda), fie au un control exercitat de instanțele de drept comun (ex. Canada, SUA, Marea Britanie, Norvegia etc.). Este adevărat, însă, că "modelul european" a fost strălucit apărut, în cadrul discuțiilor, prin intervenția prof. Louis Favoreu, care a redactat și raportul național francez. Majoritatea vorbitorilor au fost însă din țările "sistemului clasic", punându-se în discuție lucrări cardinale care păreau definitiv rezolvate, cum ar fi: compatibilitatea dintre Curtea Constituțională și separația puterilor, compatibilitatea din justiția constituțională în suveranitatea Parlamentului etc. De altfel, în raportul general punerea în temă se face prin invocarea celor două studii de referință: **America and Europe: Decline and Emergence of Judicial Review** din 1958 și **Judicial Review Revolution** din 1983 a lui Mauro Cappelletti.

8. A se vedea **Antonie Iorgovan, Drept Constituțional și instituții politice. Teorie generală**, Editura "Galeriile J.L. Calderon", București, 1994, pag. 54-56, unde printru lucrările franceze făceam trimitere îndeosebi la tratatul prof. Pierre Pactet. În aceeași lucrare identificăm zecă valori ale constituționalismului, dintre care ultimele patru după încheierea celui de-al doilea război mondial: 1945-1958 (Constituția Franței); 1958-1978 (Constituția Spaniei); 1978-1989 (actele constituționale din centrul și estul Europei, determinate de căderea regimurilor

politice comuniste; după 1989, marcat de adoptarea noilor constituții democratice în fostele țări comuniste, respectiv de modificarea unor constituții occidentale, urmare a tratatului privind Uniunea Europeană.

9. Hegel, **Principiile filozofiei dreptului**, Editura Academiei, București, 1969, pag. 316.

10. Este vorba de amendamentul formulat în ședința din 23 aprilie 1991, de către deputatul Constantin Soresecu, într-o amplă intervenție (a se vedea, "Monitorul Oficial al României", Partea a II-a, nr. 12 din 25 aprilie 1991, pag. 19-20). La discuția finală asupra textului s-a acceptat doar un amendament de formulare prezentat în ședința din 29 octombrie 1991 de către deputatul Ștefan Cazimir, cunoscut profesor de limba română la Universitatea din București. (A se vedea, "Monitorul Oficial" al României nr. 32 din 31 octombrie 1991, pag. 12). Textul constituțional în discuție (art. 85, alin. 2) a fost votat cu o majoritate confortabilă, fiind 251 de voturi pentru, 6 împotriva și 3 abțineri (idem, p. 12).

11. Aprobarea remanierii guvernamentale de către Parlament este prevăzută în Constituțiile landurilor Hamburg și Bremen, dar acestea sunt landuri-cetate, ce se supra-pun cu orașele respective.

12. Vezi pe larg studiile publicate în lucrarea **Partidele politice** asupra teoriei și practicii partidelor politice în România, Regia Autonomă "Monitorul Oficial", București, 1993, fiind vorba de comunicările prezentate la o sesiune științifică organizată de către Curtea Constituțională și Centrul de drept constituțional și instituții politice al Universității, ce are ca președinte de onoare pe prof. Conac.

13. Legea privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, publicată în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 101 din 22 mai, 1992.

Constituția și societatea românească în tranziție

SISTEMUL SELF-EXECUTING ȘI PRACTICA CURȚII CONSTITUȚIONALE DIN ROMÂNIA

Prof. dr. Victor Dan ZLĂTESCU,
judecător la Curtea Constituțională,
membru al Societății franceze
de legislație comparată

În 1993, la a IX-a Conferință a Curților Constituționale Europene, într-un raport devenit deja celebru, judecătorul Jacques Robert a abordat în plin problema atitudinii instanței de contencios constituțional în legătură cu o chestiune cardinală: protecția constituțională este concurentă sau complementară cu protecția internațională a drepturilor omului¹.

Problemă cheie într-un sistem constituțional asemănător celui al României, unde art. 20 al Constituției consacră în mod deschis aplicarea directă și prioritărea cât privește legislația națională a dispozițiilor Declarației Universale a Drepturilor Omului, a celor două Pacte și a oricărui tratat ratificat de România referitor la drepturile omului și art. 11 din aceeași lege fundamentală prevede, la rândul său, că Pactele, ratificate de Parlament, fac parte din dreptul intern.

Acesta este sistemul care a început să fie cunoscut sub denumirea de self-executing, dată de literatura anglo-saxonă.

Se înțelege că, în situația în care textul este nou, puțin cunoscut și aplicat de instanțe, iar România a intrat recent în Consiliul Europei și nu a beneficiat de practica Curții Europene, sarcina Curții Constituționale de a aplica textul, de a-i da viață nu este deloc ușoară.

La ora actuală sunt două sisteme care se află față în față și care se aplică concomitent: un sistem monist, care, pentru a fi

aplicat, necesită ca dispozițiile tratatelor să fie nostrificate, preluate în legislația națională. Premisa este, în mod evident, că prin ratificare, statul este obligat numai să integreze dispozițiile tratatelor în legislația internă.

Există și sistemul dualist, de aplicare simultană a legislației interne, potrivit căruia prevederile cuprinse în tratate au prioritate față de aceasta din urmă. Acesta este sistemul self-executing.

Pentru analistul sistemului național, această dualitate reprezintă un hibrid. Legislația unei țări are un caracter sistemic. Fiecare lege, fiecare dispoziție aplicabilă trebuie să-și găsească corespondențe în restul sistemului; există o permanentă interacțiune între legi. A acționa într-un punct înseamnă, aproape mereu, provocarea de disfuncționalități în altele.

Intervenția pe care o reprezintă sistemul self-executing conduce la o mare tulburare în sistem, care riscă să-și piardă coerența sa logică.

Apoi, mai trebuie notată și obiecțiunea profundă în ceea ce privește natura însăși a sistemului. Tratatul sunt adesea produsul gândirii, tehnicii, concepțiilor și instituțiilor unui sistem juridic străin, cum ar fi cel de common law. Grefa poate fi respinsă de un organism care se hrănește din școala gândirii romano-germanice, atât de străină instituțiilor, conceptelor și moravurilor anglo-saxone.

Putem să notăm, mai apoi, dis-

funcțiunile pe care un astfel de sistem le poate crea în practica judiciară.

Legea este un uniformizator al practicii. Intervenția sistemului self-executing poate să deregleze jurisprudența, mai ales când tratatele nu sunt cunoscute în profunzime de către judecători sau când - ca în cazul desincriminării homosexualității - șochează moravurile.

Există, bineînțeles, jocul căilor de atac judiciare, care contribuie la uniformizarea aplicării dreptului, însă aceste căi acționează lent și într-un mod incomplet, ele fiind în funcție de speță.

Iată pentru ce - după noi - sistemul self-executing este, cel puțin pe plan teoretic, periculos.

El trebuie conceput în principal ca o soluție de moment, până la punerea de acord a legislației naționale cu tratatele privitoare la drepturile omului, situație care intervine mai ales în noile democrații, care nu au participat, mai înainte, la această mișcare grandioasă, la scară universală sau regională, care privește promovarea drepturilor omului.

Este, în mod egal, o serioasă garanție de bună credință a unui stat care a acces de curând la democrație, un remediu pentru lentoarea și împotriva obstacolelor de orice fel pe care le poate întâlni legiuitorul.

În România, de exemplu, Constituția din 1991 prevede, în art. 150(2), că într-un termen de 12 luni de la intrarea în vigoare a Legii de organizare a Consiliului Legislativ - organism consacrat de Constituție - acesta trebuie să examineze conformitatea legislației cu Legea fundamentală (care consacră cea mai mare parte a drepturilor omului, așa cum sunt ele recunoscute prin tratatele internaționale) și să facă propuneri adecvate Parlamentului și Guvernului.

Cu toate că Legea privind Consiliul Legislativ a fost promulgată între timp, acest organ nu a fost, până în prezent, organizat, ceea ce face ca respectarea termenului de 12 luni să fie iluzorie.

Legislația rămâne, într-o anumită parte, necorelată cu tratatele, iar problema se pune mai ales în ceea ce privește Convenția Europeană a Drepturilor Omului care a necesitat punerea de acord a întregii legislații cu dispozițiile sale.

Este de remarcat faptul că noua noastră Constituție - act deopotrivă democratic, modern și recent - consacră un mare număr de drepturi care sunt recunoscute prin tratatele internaționale.

Problema ridicată în cadrul Conferinței și anume aceea a complementarității celor două categorii de dispoziții se pune aici în mod plener.

Pentru Curtea Constituțională, sarcina este cu atât mai mare deoarece ea a rămas până în prezent - în afară de Parlament, bineînțeles - singurul organ care să asigure, fie prin controlul prealabil, fie prin cel posterior, coordonarea între cele două categorii de reglementare.

Ideea este că dispozițiile instrumentelor internaționale nu operează la nivelul legislației ordinare - cu toate că alineatul secund al aceluiași articol îi dă prioritate acesteia -, ci la nivelul dispozițiilor fundamentale.

Chiar Declarația Universală, care - în calitate de simplă declarație - nu are valoare obligatorie, a dobândit prin intermediul textului constituțional o valoare normativă.

S-a pus aici problema concurenței. Cum cea mai mare parte a drepturilor omului consacrate în tratate se regăsesc în Constituție, dilema este următoarea: ce se aplică, unele sau altele? Bineînțeles, **quod abundat non nocet**. A le aplica pe ambele este mai bine decât să nu o aplici pe niciuna. Însă, o instanță cum este Curtea Constituțională trebuie să aibă o concepție mult mai nuanțată. Criteriul decisiv ne este oferit, după părerea noastră, de chiar textul însuși. Articolul 20 nu spune că dispozițiile Declarației Universale și ale tratatelor au o valoare de norme constituționale, ci - și aceasta este nuanța - că dispozițiile constituționale trebuie să fie aplicate în concordanță cu documentele internaționale.

Acestea au deci valoarea unui criteriu de interpretare, a unui standard de referință, evident de natură constituțională. Ceea ce se aplică sunt întotdeauna dispozițiile constituționale.

Mai rămâne problema complementarității.

Dacă ar fi, în tratate, un drept care nu este recunoscut prin Constituție sau dacă în formularea anumitor drepturi ar exista nuanțe care scapă textului constituțional, ce va trebui să aplicăm?

Este adevărat că problema nu s-a pus încă în practică, însă acest lucru este oricând posibil.

După părerea noastră, acest **aliquid novi** capătă în sine o valoare constituțională. Aceste texte ale tratatelor operează nu ca un criteriu de interpretare a textelor Constituției, ci ca veritabile comandamente constituționale, aplicabile în calitatea lor. Putem spune că, prin intermediul acestui text, Constituția s-a îmbogățit cu toate dispozițiile privitoare la drepturile omului, consacrate prin tratatele la care România este parte. În acest mod, Constituția României este o constituție deschisă.

"Neconcordanța" nu semnifică neapărat contradicție. O neconcordanță poate să existe în cazul absenței din cadrul legislației naționale, al Constituției a unor anumite dispoziții privitoare la drepturile omului. Aceasta este o lacună care se acoperă prin intermediul textelor internaționale.

Ideea unei Constituții deschise poate să fie speculată. Deschiderea face ca ansamblul normelor constituționale să se îmbogățească mereu, pe măsură ce statul încheie noi convenții internaționale privind drepturile omului. Un text ideal s-ar suprapune textului scris al Constituției. A studia dreptul constituțional al unei asemenea țări înseamnă a lua în considerare, ca izvoare, nu numai Constituția, ci întreg ansamblul tratatelor ce se află în jurul acesteia, în ce privește, evident, protecția drepturilor omului. Acest lucru nu este valabil pentru alte dispoziții ale tratatelor, care nu interesează această materie.

Drepturile omului au o poziție privilegiată, care se traduce prin acest regim de excepție, regim ce le conferă o valoare constituțională. Trebuie să reflectăm

mult asupra importanței excepționale a acestui regim care este de natură să sublinieze profunda semnificație filosofică a unei Constituții care le consacră o poziție morală superioară, marcând o înclinație netă către democrația care recunoaște în drepturile omului o valoare eminentă a societății contemporane.

Ne putem imagina - ipoteza nu a fost încă materializată, însă ea rămâne oricând posibilă - conflictul între Constituție și dispozițiile tratatelor internaționale privitoare la drepturile omului.

Constituția franceză (art.54) prevede că pentru această situație, dacă Consiliul Constituțional a declarat că un angajament internațional conține o clauză contrară Constituției, atunci autorizarea pentru ratificare sau aprobare nu poate să intervină decât după revizuirea Constituției.

În același sens, Constituția Spaniei prevede (art.95) că încheierea unui tratat internațional care cuprinde dispoziții contrare Constituției trebuie să fie precedată de revizuirea acesteia.

Din păcate, Constituția română tăce în privința acestei probleme. În literatura juridică se subliniază, pe drept cuvânt, că supremația Constituției, marcată prin art. 51, interzice ratificarea unui tratat internațional contrar dispozițiilor sale.

Dispozițiile tratatelor nu pot fi situate, sub aspectul forței lor juridice, deasupra Constituției. Acesta este motivul obligației constituționale ce incumbă autorităților competente de a negocia și de a încheia tratate, de a observa concordanța lor cu Constituția. Dacă un tratat conține dispoziții contrare, ratificarea sa nu poate avea loc, nici cu rezervele necesare și nici după revizuirea Constituției în conformitate cu art. 147 și 148.²

Este evident, Curtea Constituțională, sesizată în control prealabil, va respinge clauza contrară Constituției.

Problema rămâne pentru clauzele ce au trecut neobservate la ratificare și pentru care neconstituționalitatea ar fi invocată pe calea excepției de neconstituționalitate.

Ne este clar că rolul Curții Constituționale este acela de a veghea asupra Constituției, însă sistemul self-executing este consacrat în art. 20 al Constituției. Soluția trebuie găsită, după părerea noastră, respectând în această situație prioritatea tratatelor, ceea ce ar însemna modificarea Constituției. Însă, în termenii art. 146-148 din Constituție, modificarea acesteia nu poate avea loc decât urmând procedura de revizuire reglementată prin aceste articole.

1. A IX-a Conferință a Curților Constituționale Europene - Protecția constituțională și protecția internațională a drepturilor omului: concurență sau complementaritate? - Raport general, Paris, p. 10-13.

2. Ioan Muraru, Prevederile Constituției României privind relația dintre reglementările internaționale și cele interne din domeniul drepturilor omului, în "Drepturile omului", nr. 1-4/1991, pag. 31.

Constituția și societatea românească în tranziție

PLEDOARIE PENTRU CONSTITUȚIONALIZAREA NORMELOR DE DREPT PENAL

Prof. dr. Gheorghe DIACONESCU

Supremația Constituției - această expresie pe cât de rezonantă pe atât de complexă în conținut și izvorătoare de consecințe statale și juridice în viața oricărei societăți - a intrat de foarte mulți ani în perimetrul axiomaticului juridic și, nu numai, în cel al axiomaticului general, accesibilă și familiară chiar și indivizilor cu nivel cultural mai puțin evoluat. Sunt excepții cei care nu folosesc expresia "Constituția este legea legilor". Supremația Constituției apare, așadar, ca ceva natural și obligatoriu, de notorietate, ea este o valoare însușită și recunoscută.

Dar, dacă în ce privește concepția care consacră calitatea Constituției de a fi supremă, de a fi vârf al piramidei instituțiilor politico-juridice ale statului se înregistrează poziții consensuale, în schimb, procesul de înfăptuire a acestui principiu - adică de a face să fie supremă Constituția - este mai anevoios, uneori contradictoriu și lent în desfășurarea lui.

Tratarea teoretică a procesului de transformare a principiului supremației Constituției în realități politico-juridice - sub raportul necesității, resorturilor, al condițiilor și determinărilor, al consecințelor rezultate - este o temă generoasă și ispititoare, pe care însă ne-o refu-

zăm, cel puțin astăzi, și vă cerem favoarea de a aborda direct problema relației dintre Constituția României și sistemul normelor penale din punctul de vedere al conformității acestora din urmă cu litera și spiritul legii fundamentale.

Potrivit prevederilor articolului 150(1) din Constituție, "Legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituții".

Acest postulat constituțional dă expresie principiului supremației legii fundamentale în sistemul juridic normativ și introduce obligația aplicării imediate a dispozițiilor constituționale și abrogarea sau modificarea implicită a reglementărilor în vigoare, în măsura în care acestea sunt contrare Constituției.

Care a fost însă reacția autorităților publice competente la comanda imperativă a Constituției, cum și când a fost exteriorizată reacția?

Rezumându-ne, în raport cu tema demersului, la domeniul penalului și, în raport cu limitele timpului alocat, doar la câteva aspecte, vom începe cu autoritatea judecătorească.

La aproape un an de la adoptarea Constituției, unele - și nu puține - instanțe judecătorești

au sesizat Curtea Constituțională cu excepții de neconstituționalitate invocate în procesele ce au avut ca obiect pagube produse patrimoniului, și în care sunt incidente prevederile art. 145 Cod penal, precum și întreg titlul din Codul penal privind infracțiuni împotriva avutului obștesc, deși - cel puțin în opinia noastră - apăsarea cu limpezime că toate aceste dispoziții ale Codului penal erau parțial abrogate odată cu adoptarea Constituției României - abrogare implicită -, cu alte cuvinte, că aceste dispoziții puteau fi aplicate numai cu privire la bunurile ce formează obiectul exclusiv al proprietății publice.

Poziția adoptată de aceste instanțe, care au suspendat judecata pe timpul soluționării excepției de neconstituționalitate, demonstrează nesiguranța profesională a unor magistrați în interpretarea normelor constituționale și în înțelegerea normelor penale prin prisma celor dintâi, dar, în ultima analiză, conduce la înfăptuirea întârziată a principiului supremației Constituției.

Și în activitatea legislativă - în care însumăm și activitatea de inițiere a proiectelor de legi - situația apare cel puțin la fel de tristă, neliniștitoare, ca aceea la care ne-am referit anterior.

În decursul ultimilor 3 ani, deci de la adoptarea Constituției și până în prezent, Codul penal - veritabilă coloană vertebrală a sistemului normativ de domeniu - a suferit mai multe modificări, iar în prezent este în curs de definitivare o lege care va abroga unele texte, va introduce noi texte ori va remodela pe altele.

Paradoxal însă, intervențiile întreprinse sau preconizate asupra normelor penale au avut și au un caracter exclusiv tehnicist, de mărchie legislativ - preponderente fiind dispozițiile prin care se vizează în însășirea pedepselor pentru unele categorii de infracțiuni -, dar nici

unele din acestea nu au avut drept obiectiv racordarea sistemului normativ penal la Constituția României.

Câteva exemple în sprijinul aserțiunii.

Amintind, în treacăt, că ambele corpuri legiuitoare au pășit peste articolul 1 al Codului penal fără a-l amenda - deși acesta stipulează, între altele, că "legea penală apăsă, împotriva infracțiunilor, Republica Socialistă România... proprietatea socialistă...", concepte dispărute din zona națională a Constituției, - ne vom opri asupra prevederilor articolului 64, privind pedepsele complementare.

Potrivit alineatului 1, litera a) al acestui articol, instanța poate interzice "dreptul de a alege și de a fi ales în organele puterii de stat și în funcții electivă de stat sau obștești".

Acesta este textul pe care-l aplică de 3 ani magistrații români și pe care-l vor aplica în continuare dacă sesizările noastre transmise comisiilor juridice ale Parlamentului nu vor avea ecou, deși drepturile fundamentale ale cetățeanului - între care și cele electorale - nu pot fi interzise, ci doar, așa cum dispune articolul 49(1) din Constituție, exercițiul acestora poate fi restrâns. Tot astfel, este evidentă inutilitatea menținerii pedepsei de interzicere a dreptului de a fi ales, devreme ce, potrivit articolului 35(1) din Constituție, acest drept îl au doar cetățenii cu drept de vot și deci, prin restrângerea exercitării dreptului de vot este restrânsă, implicit, și exercitarea dreptului de a fi ales. După cum este greu de acceptat ca denumirea în text a autorităților pentru care se organizează alegeri să fie aceea de "organe ale puterii de stat".

Într-un alt articol - 160 -, este prevăzut și sancționat în prezent, "atentatul săvârșit contra vieții, integrității corporale ori sănătății unei

persoane care îndeplinește o activitate importantă de stat sau obștească", fără ca făuritorii legii modificatoare să înlocuiască această categorie de subiecți pasivi ai infracțiunii cu categoria introdusă și consacrată prin art. 16(3) din Constituție, și anume categoria persoanelor care îndeplinesc "funcții și demnități publice, civile sau militare".

Încă două cuvinte despre alte două texte - deși suita exemplelor poate continua până la obosirea auditorului -, respectiv despre cele din articolele 161 și 162 care reglementează infracțiunile de atentat contra unei colectivități și de subminare a puterii de stat, în cuprinsul cărora a fost conservat conceptul "putere de stat". Conceptul putere de stat este reafirmat în contextul unei interesante teorii susținute de profesorul Antonie Iorgovan, într-o valoroasă lucrare recent apărută, dar, în opinia noastră, această noțiune trebuie folosită cu prudență chiar și în doctrina constituțională, iar în doctrina și normele penale noțiunea transferată ar putea dobândi conotații care o îndepărtează de ceea ce s-a tins a fi protejat cu forța și mijloacele dreptului penal.

Se poate afirma, așadar, sub girul conferit de un studiu aprofundat în materie, că, până în prezent, nu a fost schițat nici un gest legislativ care să așeze într-o relație consonantă prevederile Codului penal - ca și ale celor cuprinse în legi speciale și legi extrapenale care reglementează infracțiuni - cu dispozițiile Constituției României.

În finalul alocuțiunii, vă mulțumesc pentru atenția și paciența cu care ați urmărit-o și vă rog să primiți încă două gânduri.

În primul rând, doresc să asigur că intervenția noastră de astăzi nu s-a vrut a fi o critică adresată autorităților legislative, executive și judecătorească - deși, cum s-a văzut, nu le-am privit admirativ activitatea din acest punct de vedere -, ci s-a vrut, în principal, a constitui un semnal care să atragă atenția asupra stării de anormalitate în care sunt alcătuite și aplicate în prezent normele penale.

În al doilea rând, intervenția s-a vrut a fi un apel transmis specialiștilor în dreptul constituțional și penal - indiferent de profesia profesată ori locul în care o oficiază - pentru a-și alătura cunoștințele și inteligențele în scopul elaborării acelor propuneri de lege ferenda menite să pună într-o servilă concordanță normele penale cu normele Constituției României.

Comunicarea "Reforma economică și suportul său legislativ", prezentată de prof. univ. dr. Coralia Angelescu, va apărea în numărul următor al revistei noastre.

REVISTA

OPINIA
națională

TIPOGRAFIA FED

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:
Camelia BOSTAN

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: București, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sector 4. Telefon: 330.68.45

Costul unui abonament trimestrial este de 3.000 lei. Plata abonamentelor se face prin mandat postal sau dispoziție de plată pe adresa: Fundația "România de Măine", Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sectorul 4, București, Cont 451.00.972 - B.C.R. - S.M.B.. Abonamente se pot face și prin oficiile poștale din întreaga țară.

Revista "OPINIA NAȚIONALĂ" se află înscrisă în Catalogul de presă "RODIPET" la poziția 2111.

Cititorii din străinătate se pot abona prin "RODIPET" S.A. - P.O. BOX 33-57, Fax 0040-1-3129432 sau 3129433, telex 11995 - Piața Presei Libere nr.1, Sect.1, București - România.